

Miroslava LUCHIANCIKOVA
(Metleaeva)
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

ASPECTE TEORETICE CONTEMPORANE
PRIVIND TRADUCEREA LITERARĂ

Contemporary theoretical issues on literary translation

Abstract. The article views translation process as a literature text interpretation activity, taking into consideration some modern translation tendencies. Comparative approach by Paul van Tieghem aimed to source-target texts equivalency, and other translation studies theories (by K. Reiss, H. Vermeer, V. Komissarov, B. Ghiu) are also under consideration. The article focuses on translator's impact on text interpretation and on the role of external factors in translation process. The author emphasizes the importance of linguistic and literature aspect in historical context. Examples of inadequate translation are given.

Keywords: translation studies, text interpretation, comparative linguistics, historical context, equivalency, linguistic aspect.

Fenomenul traducerii în cadrul comunicării umane ocupă un loc foarte important încă din Antichitate. Legenda Turnului Babel a consemnat acest fenomen „neînțeleș până la capăt nici până astăzi, al nepomenitei diversități a limbilor” [1, p. 31]. Cât privește definiția *traducerii*, și aceasta întâmpină dificultăți de formulare. Suntem de părerea că atunci când te ocupi serios de traducere, numaidecât te transformi într-un filozof și psiholog. În acest context, filozoful și traducătorul George Steiner în cartea sa *După Babel* se întreabă retoric: „Cum putem da o explicație logică faptului că ființele umane de aceeași proveniență etnică, trăind pe același teritoriu, în condiții climatice și ecologice egale, adesea organizate în aceleași tipuri de structură comunală, împărtășind credințe și sisteme de rudenie similare, vorbesc limbi diferite? Ce sens poate fi atribuit unei situații în care satele aflate la câțiva kilometri depărtare sau văi despărțite de dealuri joase, folosesc limbi ininteligibile între ele și fără legătură din punct de vedere morfologic?” [2, p. 8].

Din punct de vedere filozofic, răspunsul l-am putea găsi în versurile poetului basarabean Leonard Tuchilatu: „Dacă n-ar mai fi cei/ care ne strigă încă de departe,/ aprinzându-ne sângele în vine,/ s-ar lăsa marea tăcere,/ din care nu se mai nasc/ nicicând lucrurile” [3, p. 36]. Adică, prin diferență putem să rezistăm, prin diferență putem să ne dezvoltăm, prin traducere putem să comunicăm și să ne cunoaștem, putem să facem schimb și schimbări, care să ne dea posibilitatea de a avea o perspectivă.

În virtutea celor afirmate, ne vom opri la o definiție pe care a dat-o traducerii Eugen Coșeriu: „Actul de traducere nu este altceva decât o vorbire, cu un conținut virtual identic, în două limbi diferite. Nu traducem limbi, ci vorbiri și afirmații; nu traducem ceea ce o limbă dată ca atare spune, ci ceea ce se spune cu această limbă, nu traducem deci semnificații, ci, în principiu, traducem ceea ce este desemnat cu ajutorul semnificațiilor. Semnificațiile sunt un instrument și nu un obiect al vorbirii. Nu există o transpunere directă de la semnificațiile limbii-sursă către semnificațiile limbii-țintă; drumul trece în mod necesar prin desemnatul extralingvistic. De aceea traducerea este mai întâi «des-compunere prin limbaj» (Entsprachlichung) urmată de o «re-compunere prin limbaj» (Versprachlichung)” [4, p. 36].

În sens larg, noțiunea *teoria traducerii* este opusă termenului *practica traducerii* și cuprinde diverse concepții, principii și informații, care se referă la practica traducerii, la metodele și condițiile de realizare a acesteia, la diferiți factori de influență directă sau indirectă. Astfel percepută, *teoria traducerii* coincide cu noțiunea de *traductologie*. În sens mai îngust, *teoria traducerii* include numai partea teoretică a traductologiei și se opune aspectelor ei aplicative.

Traducerea este un fenomen complicat și multilateral, multe aspecte ale sale pot deveni obiect de cercetare al diferitor științe. În cadrul traductologiei se studiază multiple forme ale activității de traducere: psihologică, literară, etnologică etc., precum și istoria traducerii în diverse țări.

Paul van Tieghem încă în anii '30 ai secolului trecut în cartea sa *La littérature comparée* scria: „Astăzi, când vorbești de traducere, te referi la reproducerea integrală și, pe cât e cu putință, fidelă, a unui text într-o altă limbă. Traducerile care au jucat un rol în transferul literar n-au prea răspuns întotdeauna acestei definiții. Multe dintre ele nu erau făcute după original, ci după o traducere dintr-o altă limbă. Astfel în Ungaria și Serbia mult timp Shakespeare n-a fost cunoscut decât prin versiuni parțiale făcute după cele germane; *Noaptea* lui Young au fost citite în Italia și în Spania în traduceri făcute după cele ale lui Le Tourneur. Acest caz este cel mai frecvent: franceza servea adesea, în secolul al XVIII-lea, de intermediar între limbile de Nord și cele din Sud” [5, p. 139].

Aici putem să notăm că la „etapa de formare a limbii române literare **traducerea de texte cu caracter religios** a devenit o tradiție cărturărească, din care au rezultat valoroase monumente de limbă română din Evul Mediu. [...] Romanele populare, prin traducere, devin cunoscute de timpuriu în Țările Românești” [1, p. 13-14]. Putem afirma că traducerea a jucat un rol de catalizator în formarea unor literaturi naționale. Cartea lui G. Verebceanu *Viața lui Bertoldo. Un vechi manuscris românesc* cercetează istoria versiunilor românești ale scrierii lui Giulio Cesare Croce della Lira la mijlocul secolului al XVIII-lea, când literatura română laică își căuta, în încercarea de desprindere de vechile tipare stilistice, modele noi în producțiile beletristice de largă circulație europeană. Traducerea *Vieții lui Bertoldo*, scriere cu alte caracteristici formale și cu o altă construcție narativă decât „cărțile populare” aflate deja în circulație în spațiul românesc, a însemnat însă nu doar o încercare de înnoire stilistică a scrisului românesc literar, ci și una (chiar dacă timidă) de sincronizare incipientă cu mișcarea literară din vestul continentului

[6, p. 7]. Fenomenele literare din cadrul fiecărei națiuni nu pot fi explicate exclusiv prin determinantele lor interne, ci prin seria verticală a cronologiei lor proprii. Faptul acesta este explicat de Al. Dima în prefața cărții lui Paul van Tieghem: „Se cere imperios integrarea lor în fenomenele literare ale celorlalte națiuni cu care întrețin relații firești. Nimeni nu ne va explica complet opera lui Eminescu, fără a-i analiza «cultura», adică și izvoarele străine pe lângă factorii determinanți interni” [5, p. 7].

Paul van Tieghem, explicând trăsăturile particulare ale traducerilor, sublinia *necesitatea* de a-i cunoaște pe *traducători*, pentru că de ei depinde calitatea tălmăcirii: „Traducerile făcute direct de pe original rămân cele mai numeroase, dar sunt ele oare *complete*? Sunt ele *exacte*? Două imperative de care trebuie să țină cont comparatistul din capul locului este studierea separată și aplecarea pentru o muncă minuțioasă și metodică. Confruntând originalul și traducerea în ansamblu, el se va asigura că traducătorul nu a omis paragrafe, pagini, capitole și nici n-a adăugat altele. Comparându-le în detalii – fie de la un capăt la altul, dacă e vorba de o lucrare scurtă, fie prin investigări numeroase și vaste, dacă lucrarea e de proporții –, va determina unde traducerea redă o imagine fidelă ideilor și stilului originalului și, în caz că această imagine nu e fidelă, cum se abate și ce impresie deliberată sau nu lasă despre autor” [5, p. 139].

Peste decenii, în interviul *Europa este traducere*, Bogdan Ghiu, vorbind despre teoriile traducerii, a nuanțat niște lucruri cunoscute (la prima vedere paradoxale), dar nementionate de alții: „Nu știu dacă mă interesează în general și în sine teoria (sau mai bine spus: teoriile) traducerii, mai degrabă implicațiile ei, care sunt majore, aș spune chiar: radicale, totale. În sine și în general, teoria traducerii, sau ceea ce se cheamă traductologie, pot spune că nu mă prea interesează, mi se pare ceva tehnic, secund, parohial. Dar traducerea și teoria traducerii aruncă pur și simplu în aer o perspectivă asupra limbajului, asupra comunicării, asupra înțelegerii: etica și politica, dacă vreți, pentru a parafraza un titlu foarte precis al lui Henri Meschonnic (*Éthique et politique du traduire*, 2007), unul dintre marii filozofi, nu doar teoreticieni, ai traducerii, mai exact: pornind de la traducere, prin intermediul traducerii. Traducerea este un «obiect», un operator filozofic încă nebănuit ca potențial, care a fost introdusă în dezbateră filozofică, ca metaforă epistemologică literală, culmea, nu dinspre «tabăra» din care provine, aceea a «umaniștilor», ci dinspre cea a «științificilor» (Michel Serres și, pe urmele lui, Bruno Latour, în spațiul francofon). Culmea: lumea «umanității», care o practică cel mai intens, este cea care opune cea mai mare rezistență la promovarea filozofică operatorie a ideii de traducere. Și asta, desigur, pentru că traducerea are capacitatea, imediat, spontan blocată cultural, de a schimba radical perspectiva asupra limbajului și asupra societății. Pentru că noi nu facem, poate, în diverse feluri și în diferite grade, decât să traducem, primordial să traducem. Ceea ce schimbă totul. Sau mai exact: poate schimba totul. Exact ca poezia, nu?” [7, p. 2].

Bogdan Ghiu ia în discuție rolul major al autorului în transportarea ideii spre cititor în cadrul limbii-surse (de origine) și problema libertății traducătorului atunci când se traduc texte teoretice valoroase, care se apropie de textele artistice, prezentând modalitatea de creare în limba-țintă a unui limbaj corespunzător, complex pentru așa maeștri ca: Deleuze, Derrida, Foucault, Bourdieu.

Și aici ajungem să deducem o idee importantă: „Autorii sunt primii care traduc, traducerea începe mult înainte de traducerea interlingvistică propriu-zisă, prin care nu facem decât să transplantăm, să relansăm o singularitate relativ intraductibilă dintr-o limbă în alta, adică dintr-un spațiu de traducere între idiomuri singulare în altul. Există traducere pentru că există deja traducere, se traduce pentru că de la bun început, într-un mod încă misterios, dar către care doar gândirea-traducere poate să înainteze, se traduce” [7, p. 2].

La această etapă putem vorbi despre *decodificarea, tălmăcirea, traducerea „limbajului” gândirii autorului de către autor, pentru a reda ceea ce el vrea să transfere receptorului (cititorului)*.

Meditând asupra actului creator de transformare a imaginii gândirii în reflecție verbală, adică a transpunerii inspirației în opțiuni lingvistice, constatăm că respectivul devine subiect de interes nu numai pentru psihologie și filozofie, ci și pentru creatorii de texte literare. În această ordine de idei, poetul rus F. Tiutcev afirmă în poemul *Silencium*: „Gândul rostit este o minciună”.

Spre marele nostru regret, majoritatea construcțiilor structurale și teoretice în domeniul traducerii literare se asociază expresiei „Patul lui Procust” sau procesului de pendulare de la o extremă la alta. Pentru a conștientiza ce reprezintă prima direcție, vom apela la lucrările lui A. M. Finkel, unul dintre întemeietorii teoriei sovietice a traducerii, uitat pe nedrept, coautor al cărții de parodii privind tema traducerii *Парнас дыбом* (*Parnasul zburlit*), publicată în anul 1925.

Exegetul I. Aizenștok, analizând lucrările lui A. M. Finkel în limba ucraineană, subliniază că acesta se pronunța împotriva traducerii formaliste exagerate, care a fost reflectată în lucrarea lui V. Derjavin *Проблема віршованого перекладу* (*Problema traducerii poetice*, publicată în *Pluzhanin*, 1927, nr. 9-10), unde, în mod obligatoriu, traducerea trebuiau să fie nu numai „stilizate”, dar și corespunzătoare „fonetic” originalului. A. M. Finkel în articolul *Cu privire la unele aspecte ale teoriei traducerii* și-a exprimat poziția privind construirea unei teorii a traducerii, care, din punctul nostru de vedere, este actuală și astăzi: „trebuie să ne ferim de repetarea greșelilor făcute în construirea gramaticilor filozofice: este imposibil de a construi o teorie a traducerii comună pentru toate epocile, limbile, genurile și stilurile literare. Această «teorie» va fi abstractă și moartă. Teoria traducerii științifice trebuie să se bazeze pe lingvistică ca o teorie a posibilităților de limbă (limita inferioară și superioară) în manifestările lor socioculturale și istorico-literare specifice. Elucidarea acestor posibilități trebuie să fie precedată de studii speciale referitoare la problemele traducerii din limba X în limba Y, concretizate deplin” [8, p. 110].

În acest context, vom identifica și analiza dificultățile întâlnite de traducător în procesul traducerii din limba-sursă a textului în limba-țintă pentru a reda tălmăcirea gândului autorului, cu toate impedimentele înțelegerii textului original, strâns legate de recodificarea limbii-sursă în limba-țintă, având în vedere codul ei și decodificarea gândirii autorului cu implicarea modului de a gândi al traducătorului.

Traducerile nu reprezintă copii, ci niște versiuni prin care se încearcă „clonarea” textului-sursă în text-țintă. „A traduce, – subliniază Bogdan Ghiu, – este (poate în primul rând) un program politic: a adresa propriei tale culturi anumite «elemente» care ar putea s-o ajute să crească, să se întărească, să se diversifice prin confruntare. S-a spus, și pe drept cuvânt, că traducerea nu este, așa cum se crede și cum se propagă, o afacere în doi, sau este, dar nu rămâne așa. La fel ca în viață, traducerea creează un al treilea termen, un al treilea gen, o a treia limbă, iar acest «al treilea» este o veche obsesie, o veche «umbră» a gândirii europene. În plus, a traduce înseamnă a te comporta în cel mai autentic stil european! [...] A traduce înseamnă a crea lumea acasă la tine, a organiza colocvii și reuniuni locale de interes universal. Este un fel de imperialism și de globalizare pe dos, în care nu te duci peste alții acasă, ci îi aduci pe alții acasă la tine, nu ca atare însă, ci, tocmai, traducându-i” [7, p. 2].

Analizând situația respectivă, observăm lucruri care trezesc semne de întrebare, referitoare la diversele teorii ale traducerii, legate de criteriile realizării acestui proces. Pentru a elucida acest moment, vom apela la așa-numita *teoria-Skopos*, reflectată în lucrarea *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* (Teoria universală a traducerii, 1984), înaintată de traductologii germani K. Reiss și H. Vermeer. Noțiunea *skopos* este de origine grecească și înseamnă „scopul oricărei activități”. Conform teoriei date, traducerea, în primul rând, este un gen de activitate practică, iar succesul oricărei activități depinde de reușita scopului stabilit [9, p. 54-55].

E curios faptul că *teoria-Skopos* admite o situație neordinară: în cazul când textul originalului lipsește pe moment, traducătorul creează un text propriu, aproximativ celui original, conducându-se de scopul sau indicațiile clientului. Potrivit acestei teorii, alegerea strategiilor și metodelor de traducere depinde de un anumit scop: este mai important să obții o traducere urmărind ținta exactă, decât să efectuezi o traducere printr-o metodă anumită [9, p.58]. Trebuie să relevăm și faptul că *Skopos*-ul traducerii diferă adesea de *scopul* textului-sursă, pentru că traducerea ca fapt de creare a textului-țintă este un alt act decât crearea textului-sursă [9, p. 60].

Savantul rus V. N. Komissarov în monografia sa *Общая теория перевода* (Teoria universală a traducerii) descrie unele aspecte ale teoriei autorilor germani: „Scopurile traducerii pot fi cele mai diferite și textele corespunzătoare traducerii pot fi principial diverse. Și neesențială pare a fi măsura în care traducerea este apropiată originalului, dacă ea corespunde propriului scop. Într-un caz, scopul traducerii este maxim, apropiat de original, în alte cazuri, scopul poate fi altul: de a aduce la cunoștință receptorului o oricare informație, de a-l convinge, de a-l motiva să realizeze o afacere, de a induce pe cineva în eroare etc.

În acest caz, traducătorul se transformă într-o persoană principală în comunicarea interlingvistică. La acest moment este necesar de a diferenția tranșant noțiunile «adecvat» și «echivalent». Traducerea *adecvată* corespunde scopului propus, această noțiune se referă la *procesul* de traducere, fiindcă stabilește metoda de traducere. «*Echivalența*» aparține rezultatului traducerii și înseamnă corespunderea funcțională a textului tradus cu textul originalului” [10, p. 81-82].

Împotriva *teoriei-Skopos* s-a pronunțat autorul german Andreas F. Kellertat în lucrarea *Die Rückschritte der Übersetzungstheorie: Anmerkungen zu „Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie“ von Katharina Reiß und Hans J. Vermeer* (Un pas înapoi în teoria traducerii. Comentarii privind „Teoria universală a traducerii” de Katarina Reiss și Hans J. Vermeer). Potrivit opiniei lui Kellertat aceasta teorie este antiistorică și corespunde arhicunoscutei teze: „Scopul justifică mijloacele”. El notează că având pretenția creării unei noi concepții, autorii *teoriei-Skopos* repetă, de fapt, trecutul obiectivelor teoretice din veacul al XVIII-lea, care au fost respinse mai târziu în legătură cu cerințele noi de a păstra fidelitatea textului original. Această teorie anulează toate realizările din ultimii 250 de ani. Autorii se bazează nu pe traduceri, ci pe diferite adaptări, care n-au nimic comun cu problemele traducerii (de ex., expunerea conținutului romanului *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* într-o carte pentru copii) [10, p. 81-82].

Chiar dacă *Katarina Reiss* și *Hans J. Vermeer* vorbesc permanent despre traducere și, mai ales, despre traducerea artistică, suntem de părerea că aceștia au creat nu teoria traducerii, ci teoria „prefacerii textuale”, care caracterizează și activitatea unui traducător profesionist, ce lucrează cu spoturi publicitare, instrucții, cataloage etc., moment reflectat insuficient încă de știința contemporană. Desigur că această teorie de „comportament” traductologic nu poate fi legată cu lingvistica sau știința literaturii. Ea are, de fapt, mai mult rolul de comercializare a traducerii pe piața mondială.

Acest aspect al traducerii este analizat în rezumatul tezei de doctorat a lectorului universitar Eve-Marie Draganovici, *Übersetzungen audiovisueller Werbung für deutsche Konsumgüter* (Traducerea textului publicitar în mediul audiovizual din limba germană în limba română), în care se subliniază că: „În cazul traducerii formelor de publicitate, funcția textului din cultura-țintă este cea care se află în centrul atenției, deoarece independența produsului final de cel inițial este evident, mai ales la acest tip de text. Pentru a transfera un mesaj care să aibă efect pe piața-țintă trebuie să se țină cont de asocieri și valori specifice culturii-sursă și respectiv culturii-țintă, astfel încât rezultatul să nu lase impresia unei traduceri. Pentru a elabora o strategie în scopul traducerii spoturilor publicitare considerăm că teoriile care pot și trebuie luate în considerare sunt exclusiv cele funcționale (Reiß/Vermeer 1991, Holz-Mänttari 1984, Snell-Hornby 1994), cele care înțeleg scopul ca fiind factorul dominant în luarea deciziilor și urmăresc înlocuirea elementelor culturale din cultura-sursă cu cele din cultura-țintă pentru a corespunde așteptărilor receptorilor pe toate planurile: informativ, asociativ, emoțional, apelativ, păstrând funcția mesajului publicitar sursă, sau nu, în funcție de scopul traducerii în cultura-țintă. Cele trei teorii nu propun găsirea unui echivalent în cultura-țintă, ci înlocuirea textului sursă cu un text-țintă care să corespundă așteptărilor publicului local. În această categorie se înscrie și teoria transferului de text, propus de Anthony Pym care respinge categoric compararea textului-sursă cu textul-țintă, analiza textului trebuind să se facă pe baza factorilor externi, iar traducerea – respectiv transferul – textului

fiind comparat cu deplasarea unui produs într-un magazin. Pym privește însă transferul dintr-o perspectivă economică. Astfel, el acordă o atenție deosebită conceptului de localizare, pe care îl definește ca fiind «o adaptare interculturală a textului» («cross cultural text adaptation» [...]), traducerea devenind un domeniu subordonat acesteia” [11, p. 7].

Cu toate acestea, estomparea importanței criteriilor traducerii, chiar dacă pare un lucru ciudat, poate fi observată la Paul Ricoeur. Renumitul filozof în prelegerea sa *Paradigma traducerii*, susținută la Facultatea de Teologie Protestantă din Paris, în octombrie 1998, menționează: „Problema traducerii poate fi abordată din două perspective de interpretare a noțiunii. Pe de o parte, putem vorbi despre traducere în sensul îngust al cuvântului și să înțelegem prin acest mod transmiterea mesajului verbal dintr-o limbă în alta. Pe de altă parte, într-un sens larg, traducerea poate fi un sinonim al înțelegerii și interpretării textului în cadrul aceleiași limbi materne” [12, p. 672]. Vorbind de traducătorii de vocație, Paul Ricoeur continuă: „Ce vor fi așteptat toți acești entuziaști ai traducerii de la dorința lor? Ceea ce unul dintre ei a denumit *extinderea orizontului* propriei limbi – și, în plus, ceea ce toți au denumit formare, *Bildung*, altfel spus configurare și, în același timp, educație, dar și, ca un bonus, dacă pot să mă exprim așa, descoperirea propriei limbi și a resurselor ei rămase necultivate. Următoarea frază îi aparține lui Hölderlin: „Ceea ce este propriu trebuie învățat la fel ca și ceea ce este străin”. Și atunci de ce ar trebui plătită dorința de a traduce cu prețul unei dileme, și anume dilema *fidelitate/trădare*? Pentru că nu există un criteriu absolut pentru o traducere bună; ca un asemenea criteriu să fie disponibil, ar trebui să putem compara textul original și textul tradus cu un al treilea text, care să fie purtătorul sensului identic ce se presupune că circulă de la primul text la cel de-al doilea. Același lucru să fie exprimat și de o parte, și de cealaltă. Tot așa cum pentru Platon, cel din *Parmenide*, nu există un al treilea om între ideea de om și un om anume – Socrate, dacă e să-i spunem pe nume –, tot astfel nu există un al treilea text între textul de plecare și textul de sosire. De unde și următorul paradox, care precedă o dilemă: o traducere bună nu poate decât să țințească spre o *echivalență* presupusă și nu spre una întemeiată pe o *identitate* de sens demonstrabilă. O echivalență fără identitate. Această echivalență nu poate fi decât căutată, prelucrată, presupusă. Iar singura modalitate de a critica o traducere – lucru totdeauna posibil – este să propui o alta care se presupune, se pretinde a fi mai bună sau diferită. De altminteri, așa se și petrec lucrurile pe terenul traducătorilor profesioniști” [13, p. 34].

Care este diferența dintre deținătorii originalului și beneficiarii traducerii este o întrebare care nu are nevoie de răspuns. Fiecare grup de comunicare aparține unei culturi și limbi individuale și, prin urmare, are propria sa mentalitate, psihologie națională, ideologie și viziune asupra lumii. Și totuși, nu suntem pe deplin de acord cu teza lui Ricoeur privind *absența unui criteriu absolut al unei traduceri bune*, și anume din cauza interpretării arbitrare a sursei.

În opinia noastră, un astfel de criteriu este *sursa inițială* a traducerii – *originalul*, iar indicator – o *analiză comparativă* a traducerilor existente a sursei originale: ale textului autorului. Conformându-ne tezei lui Ricoeur, putem înțelege că orice traducere poate fi declarată echivalentă cu cea mai perfectă traducere a unei lucrări. În acest sens, nivelarea rezultatelor traducerilor este axată, în primul rând, pe „oportunitatea” unui anumit moment istoric.

Consecințele unei asemenea atitudini față de traducerea artistică sunt prezentate în articolul lui Nicolae Râmbu *Barbaria interpretării. Reflecții despre hermeneutica lui Schleiermacher*: „S-ar putea să pară ciudată asocierea dintre interpretare și barbarie, însă este vorba de un fenomen teribil, care a făcut numeroase victime. Este suficient să ne aducem aminte de una din amenințările omniprezente din perioada comunistă: «Ai grijă ce spui sau ce scrii, fiindcă totul se interpretează!». Soarta unui om depindea de interpretarea unui discurs, a unui gest, a unei atitudini, interpretare care nu avea de fapt nici o legătură cu intenția autorului. Constantin Noica, de pildă, a scris *Povestiri despre Om*, cu intenția de a oferi cititorului român o introducere în *Fenomenologia spiritului* a lui Hegel, una dintre cele mai dificile cărți din filozofia modernă. Cum se știe, lucrarea a fost «interpretată», ca «una dintre cele mai periculoase materiale ideologice din țară», cu «caracter fățiș anticomunist și mistic», constituind unul dintre capetele de acuzare în procesul Noica. Este un exemplu, dintre sutele care pot fi invocate, de abuz de interpretare, tehnică utilizată frecvent de naziști și, înaintea lor, de atâția alți asasini rafinați” [14, p. 83].

Un fapt tipic de înrădăcinare în sfera științifică a interpretărilor ideologice și politice învechite cu unele consecințe neprevăzute este reflectat în comentariul lui L. Poluboyarinov a referinței scriitorului austriac Leopold Ritter von Sacher-Masoch la originea romană a românilor în nuvelă *Teodora*, ediția anului 2005: „Sacher-Masoch prezintă legenda etnologică, care circula în acea perioadă (*mai târziu respinsă din punct de vedere științific*), despre proveniența popoarelor care au locuit în Carpați și zona Carpatică, în special, a huțulilor și a românilor, de la romanii antici” [15, p. 309].

Irina Condrea notează elocvent: „În unele cazuri «mâna traducătorului» se simte foarte puternic și se poate întâmpla ca versiunea realizată în altă limbă să reflecte stilul traducătorului, nu pe cel al autorului” [1, p. 47]. Putem să adăugăm că nu numai „mâna traducătorului”, dar și „capul conducătorului” acestei „mâini” poate să influențeze asupra gândirii populației.

Ignorarea realității etnoistorice a permis traducătorului Gr. Perov (dar și altor translaatori) includerea elementelor mitologice străine în talmăcirea poemului eminescian *Luceafărul*, care la traducere, în mod semnificativ, a denaturat textul originalului. Chiar în prima strofă se observă o concentrare de formule folclorice ruse, care nu au nimic comun cu conținutul poemului și complică perceperea sensului prin atribuiri nepotrivite: „В краю преданий без числа./ Давным-давно наверно/ Жила-была, как не была/ Красавица-царевна” [16, p. 40]. Traducem în română: *Într-o țară cu nenumărate legende./ În vremea de demult, probabil/ A fost odată ca niciodată, parcă nici n-a fost/ O fică frumoasă a țarului.*

Comparăm cu originalul: *A fost odată ca-n povești./ A fost ca niciodată./ Din rude mari împărătești./ O prea frumoasă fată* [17, p. 12]. Traducerea acestei strofe, după cum se observă, e o simplă imitație a manierei arhaice a basmului românesc prin recurgera la clișeele folclorului rus.

Pentru a elucida acest fenomen, vom apela la Mircea Eliade: „Cunoscând vocația filozofică a lui Eminescu și descendența sa romantică, suntem îndrituiți să acordăm simbolului și metafizicii un rol important în explicația operei sale poetice. Este mai puțin interesant de aflat dacă el «știa» sau «voia» să creeze folosind anumite simboluri. Fapt este, că aceste simboluri, ca în opera oricărui mare creator, se dovedesc a fi ecumenice, deci valabile metafizicește, și în jurul lor nici o hermeneutică nu e excesivă. În privința originii acestor simboluri, nici analizele onirice, nici apele amniotice nu ne ajută prea mult. Căci dacă visul prezintă atâtea analogii cu mitul, nu putem deduce o relație cauzală între ele. Putem afirma, cel mult, că mitul ca și visul sunt de natură extrarațională, care se impune spiritului cu tăria unei «revelații». De altfel, mitul derivă totdeauna dintr-un sistem de simboluri foarte coerent; el este, cu un cuvânt cam apăsător, «dramatizare» a simbolului” [18, p. 324].

Astfel, traducerea devine o căutare a echivalentului cel mai apropiat de mesajul care trebuie transmis dintr-o limbă în altă. Și aici intervine fidelitatea. Fidelitatea – piatră prețioasă – se dobândește cu greu. Traducerea unică este cu siguranță iluzorie, întrucât fidelitatea față de sens se realizează în funcție de o mulțime de factori, care se completează și coexistă într-o simbioză perfectă. Georgiana Lungu Badea în lucrarea sa *Despre traductologie (obiect de studiu, statut, obiective, teorii ale traducerii)* face referință la A. Hurtado Albir care a concentrat în câteva cuvinte esența traducerii: „A traduce fidel înseamnă să nu traduci nici prea literal, nici prea liber, nici prea servil, nici prea interpretativ, pentru a respecta statutul și rolul traducerii ca act de comunicare” [19, p. 8].

În concluzie, vom sublinia că traducerea este axată pe text, care este scopul, obiectul, rezultatul traducerii, iar problemele textologice ocupă un loc important în traductologia contemporană.

Referințe bibliografice

1. Condrea, Irina. *Traducerea din perspectivă semiotică*. Chișinău: Cartdidact, 2006. 266 p.
2. Steiner, George. *După Babel: Aspecte ale limbii și traducerii*. București: Univers, 1983. 608 p.
3. Tuchilatu, Leonard. *Rapsodie. Poezii: Рансодия. Стухи*. Chișinău: Prut Internațional, 2001. 116 p.
4. Coșeriu, Eugen. *Semn, simbol, cuvânt*. În: *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1993, tom. XXXIX, secț. 3 – lingvistică, p. 5-22.

5. Tieghem, Paul van. *Literatura comparată*. București: Editura pentru Literatură Universală, 1966. 214 p.
6. Verebceanu, Galaction. *Viața lui Bartoldo. Un vechi manuscris românesc*. Chișinău: Museum, 2002. 256 p.
7. Ghiu, Bogdan. *Europa este traducere*, interviu consemnat de Matei Martin. În: *Dilema veche*. 2015, nr. 586, p. 7-13. Disponibil la: <http://dilemaveche.ro/sectiune/cultura/articol/europa-este-traducere-interviu-bogdan-ghiu> (văzut la 13.10.2015).
8. Айзеншток, Иеремия. *А. М. Финкель – теоретик художественного перевода*. În: *Мастерство перевода. Сборник седьмой*. Москва: Советский писатель, 1970, p. 91-118.
9. Reiss, K.; Vermeer, H. J. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer, 1984.
10. Комиссаров, В. Н. *Общая теория перевода*. Москва: ЧеРо. 1999. 135 с. Disponibil la: http://irinavezner.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=49&Itemid=45 (vizitat la 13.10.2015).
11. Draganovici, Eve-Marie. *Übersetzungen audiovisueller Werbung für deutsche Konsumgüter: Traducerea textului publicitar în mediul audio-vizual din limba germană în limba română*. Teză de doctorat, rezumat. București, 2010. 31 p. Disponibil la: <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2010Martie/Draganovici%20Evemarie%20-%20Traducerea%20textului%20publicitar%20in%20mediul%20audio-vizual/Rezumatul%20tezeipdf> (văzut la 13.10.2015).
12. Метляева, Мирослава. *Литература Молдовы на стыке веков: литературная критика, переводы, эссе*. Кишинэу: Profesional Service, 2014. 792 p.
13. Ricoeur, Paul. *Despre traducere*. Trad. și studiu introd. de Magda Jeanrenaud; postf. de Domenico Jervolino. Iași: Polirom, 2005. 168 p. Disponibil la: <https://www.scribd.com/doc/127381674/Paul-Ric%C5%93ur-Despre-traducere> (văzut la 15.10.2015)
14. Râmbu, Nicolae. *Barbaria interpretării. Reflecții despre hermeneutica lui Schleiermacher*. În: *Limba Română*. 2008, nr. 7-8, p. 83-89. Disponibil la: <http://limbaromana.md/numere/d71.pdf> (vizitat la 13.10.2015).
15. Захер-Мазох, Леопольд фон. *Демонические женщины. Повести, рассказы* / пер. с нем. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2005. 320 с.
16. Эминеску, Михаил. *Лучафэр*. Переводы на русский язык Ю. Кожевникова, Г. Перова, Д. Самойлова, А. Бродского. Кишинев: Литература артистикэ, 1989.
17. Eminescu, Mihai. *Lucașfărul/ Лучафэр*. Ediție bilingvă româno-rusă. Trad. de Miroslava Metleaeva. Chișinău: Prut Internațional, 2015. 60 p.
18. Eliade, Mircea. *Meșterul Manole*. Iași: Junimea, 1992. 335 p.
19. Lungu-Badea, Georgiana. *Despre traductologie (obiect de studiu, statut, obiective, teorii ale traducerii)*. În: *Studii și cercetări lingvistice*. București, 2001, tom. LII, nr. 1-2, p. 45-61.